

УДК 351:69

Є. А. Вилгін,
к. держ. упр. докторант, Академія муніципального управління

ЕВОЛЮЦІЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНО-БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

E. Vylhin,
PhD in Public Administration Doctoral Academy of Municipal Management

EVOLUTION MECHANISMS TO ENCOURAGE THE DEVELOPMENT OF REGIONAL INVESTMENT-BUILDING COMPLEX

Виділено фактори, які впливають на механізми стимулювання розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу та створюють кризові умови функціонування. Досліджено еволюцію механізмів стимулювання розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу. Проаналізовано принципи функціонування ринкових відносин та їх позитивні та негативні прояви.

Доведено необхідність формування теоретично обґрунтованих вимог до антикризового регулювання економіки в умовах світових економічних криз з огляду на основні властивості економічної системи, з урахуванням яких на практиці стане можливим створення науково обґрунтованих антикризових програм дій в області структурної, інвестиційної й інноваційної політики. Розроблено заходи формування на державному рівні сприятливого інвестиційного клімату.

Визначено принципи інвестиційної антикризової політики держави. Запропоновано заходи створення та вдосконалення законодавчої й нормативної бази інвестиційної діяльності в Україні. Для регіонального рівня запропоновано заходи підтримки державою ініціативних інвестиційних проектів.

The factors that influence the development of regional mechanisms to stimulate investment and construction industry and create crises functioning. The evolution of mechanisms to encourage the development of regional investment and construction industry. Analyzed the principles of operation of a market economy and its positive and negative effects.

The necessity of forming theoretically reasonable requirements for crisis management of the economy during the world economic crisis due to the basic properties of the economic system, given that in practice be possible to create scientifically based anti-crisis programs of action structural, investment and innovation policy. The measures at the state level formation of a favorable investment climate.

Principles of anti-crisis investment policy. The measures to create and improve the legal and regulatory framework for investment in Ukraine. For regional support measures proposed state initiative investment projects.

Ключові слова: еволюція, механізми стимулювання розвитку, регіональний інвестиційно-будівельний комплекс, принципи, інвестиційна антикризова політика держави.

Key words: evolution, mechanisms to encourage development of regional investment and construction industry, principles, investment anti-crisis policy.

ВСТУП

Відношення до кризових явищ в економіці кардинальним чином змінювалося протягом майже трьох століть з часу першої кризи, що протікала на початку XVIII ст. З того часу переважали твердження про те, що економічні кризи або взагалі неможливі при капіталізмі (Ж.-Б. Сей, Д. Рікардо), або вони носять випадковий характер (Р. Робертус).

У середині 30-х рр. XX ст. виникла теорія Кейнса про те, що економічні кризи в умовах капіталізму неминучі й впливають із природи властивого йому ринку, а негативні наслідки можна згладжувати. При цьому Кейнс висунув ідею про державне втручання в економіку з метою стимулювання ефективного сукупного попиту.

Руйнівна фаза розвитку кожної кризи визнається не стільки як суспільне зло, скільки як умова, що забезпечує поступальний розвиток економіки. Відповідно до хвилеподібного характеру розвитку економіки за прогресом очікується регрес і криза.

Нині об'єктивною умовою сучасної економіки є глобалізація економічних процесів виробництва, обміну, розподілу й споживання товарів і послуг, яка підсилює нестабільність національної й світової економіки в до такої

межі, що держава не може контролювати процеси, які відбуваються за межами її кордонів, але які все більше впливають на національну й світову економіку в цілому.

Тому з метою вироблення адекватних сучасним реаліям механізмів стимулювання розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу потрібно дослідити еволюцію цього питання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Виділити фактори, які впливають на механізми стимулювання розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу. Дослідити аспекти еволюції механізмів стимулювання розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу. Запропонувати заходи створення та вдосконалення законодавчої й нормативної бази інвестиційної діяльності в Україні. Для регіонального рівня запропонувати заходи підтримки державою ініціативних інвестиційних проектів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Нові кризові умови функціонування національної економіки передбачають якісно нові аспекти формуван-

ня економічної діяльності будівельних організацій та механізмів їх державного регулювання в окремих регіонах.

Необхідно виділити ряд факторів, які впливають на механізми стимулювання розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу та створюють кризові умови функціонування:

— географічний — пов'язаний, головним чином, з місцем розташування регіону;

— демографічний — полягає у вивченні системи розселення;

— економічний — пов'язаний з розміщенням і розвитком продуктивних сил.

Формування регіонального інвестиційно-будівельного комплексу як цілісної системи є об'єктивним процесом, оскільки в його основі лежить поділ і кооперація праці. Логіка розвитку цього процесу на певному етапі потребувала змін організаційної структури управління будівництвом, побудованої за галузевим принципом. Державне управління будівництвом відрізнялося високим рівнем концентрації та централізації будівельного виробництва. Механізм державного управління будівництвом будувався на вертикалі: трест — об'єднання — головне управління — міністерство (республіканське, союзно-республіканське або союзне). Таким чином, роль посередника у системі управління народним господарством виконували галузеві міністерства та їх підрозділи: головні і територіальні управління.

У системі державного управління будівельною галуззю спостерігалася тенденція "обростання" об'єднань виробництвами і організаціями суміжних галузей. Тому провідним галузям спеціалізації виділялися капітальні вкладення, призначені не тільки на розвиток основного виробництва, а й пов'язаних галузей. В результаті безпосередньо промислові об'єднання виступали в ролі замовника. А оскільки багато окремих об'єктів становлять взаємопов'язані комплекси і пуск їх в експлуатацію взаємозумовлений, особливі вимоги пред'являються до всіх учасників будівництва.

З ліквідацією планової централізованої системи управління розвитком народного господарства, і особливо в результаті процесу приватизації, відбулися перетворення в політичній, економічній системі України:

— утворення дворівневої фінансової системи і наступна за цим комерціалізація банків, які до цього проводили централізоване фінансування капітальних вкладень та будівництва;

— відмова від монопольної державної власності на засоби виробництва та введення різних форм власності, що призвело до різкого скорочення частки державного бюджету як джерела фінансування;

— зміна складу і структури джерел капітальних вкладень. У дореформеній системі їх було два: національний дохід, приблизно 25% якого призначалося для наприродження основних фондів виробничого і невиробничого призначення, і фонд амортизації.

Будівельні організації, що вижили в період 1992—1995 рр., і які знову утворилися, були поставлені в умови, коли їм життєво необхідний був пошук своєї ніші на відповідних ринках.

У перехідний період з'являються нові механізми державного регулювання взаємин учасників будівельної галузі. Кожен вирішує, що виробляти, як і в якій кількості, виходячи при цьому з однієї мети: особистого інтересу, підвищення власного добробуту. Виробники вільні від влади "традицій" і не підпорядковані державним органам.

В умовах поділу праці та особистої свободи виробник виготовляє продукт не для свого споживання і не за наказом начальника, а для обміну. Головна установка ринкової економіки свобода вибору видів і форм діяльності декларує право будь-якого господарюючого суб'єкта, будь то людина, сім'я, група, колектив підприємства, вибирати бажаний, доцільний, вигідний, кращий вид економічної діяльності в будь-якій формі, що допускається законом. При функціонуванні ринкової економіки діють такі принципи:

- 1) свободи ціноутворення;
- 2) децентралізація управління є похідною від інших принципів і впливає з властивостей цієї економічної системи;
- 3) економічної відповідальності;
- 4) конкуренції між підприємствами, організаціями, підприємцями.

Курс на формування ринкової економіки призвів до різкого ослаблення механізму державного управління еко-

номікою. Здійснення акценту на зміні форм власності, підвищенні ролі фінансових (включаючи бюджетні, податкові, інвестиційні, банківські) важелів супроводжувався зниженням ролі функціонального й галузевого державного управління. До того ж, виникненню кризових явищ в економіці сприяли не завжди узгоджені управлінські структури та їхні дії в центрі та на місцях.

Тому з впевненістю можна стверджувати, що однією із причин виникнення криз в економіці є помилки в реструктуризації та діяльності державних органів і ослаблення їхньої нормативно-регулюючої ролі. Під час здійснення реформ значного впливу набула непряма аксіома, що впровадження ринкових відносин саме по собі створює умови для економічного підйому [1].

Так, стало зрозумілим, але запізно, що у передкризовий період існували серйозні диспропорції між інвестиційно-будівельною діяльністю у певних галузях і сферах та економічною доцільністю їх розвитку.

Наприклад, існувало величезне, економічно не виправдане недофінансування будівництва й оновлення об'єктів житлово-комунального господарства, яке фактично призвело до погіршення якості комунальних послуг при збільшенні їх ресурсомісткості і підвищенні вартості. Або ж, в умовах нерозвиненого фондового ринку, прискорений штучним фінансовим попитом розвиток житлового будівництва, який, незначно поліпшивши ситуацію із забезпеченням населення житлом, призвів до економічно необґрунтованого збагачення певних груп на операціях із земельними ділянками, на фінансуванні та кредитуванні будівництва, торгівлі нерухомістю тощо.

Держава не була готова вчасно помітити і оцінити диспропорції, що виникали під впливом ринкових факторів, і вжити заходів регуляторного характеру для їхнього виправлення. Мабуть, чимало диспропорцій, тенденцій, зв'язків залишаються і досі непоміченими, без прискіпливого аналізу, а інвестиційно-будівельні важелі гармонізації економіки — зовсім не використаними. Тому держава у найближчому майбутньому має спочатку економічно обґрунтувати, а потім і реалізувати більш ефективну модель земельних відносин, фінансування, оподаткування, експорту-імпорту матеріалів і робіт у будівництві, впливу інших, у тому числі кризових факторів на розвиток будівельного комплексу, з огляду на вплив останнього на економічний розвиток.

Справа в тому, що функціонування ринкових відносин має як позитивні, так і негативні прояви. Разом зі стимулюванням підприємництва, повнішим забезпеченням потреб споживачів, активнішим впровадженням новітніх технологій та запровадженням ефективніших способів виробництва, ринкова модель господарювання приносить такі негативні явища як незбалансованість рівня виробництва й споживання; періодичне виникнення кризових явищ; невідповідність росту рівня цін і доходів населення, обминання підприємцями увагою соціальних потреб, відсутність інтересу до виробництва суспільно-необхідних, але нерентабельних товарів, а також дисбаланс у розвитку окремих галузей економіки.

Все це свідчить про необхідність активної державної політики щодо стимулювання позитивних сторін ринкової системи, а також протидії негативним її характеристикам, зокрема періодичному виникненню економічних криз.

Криза — це крайнє загострення внутрішньо-організаційних та соціально-економічних відносин, а також відносин певної організації (в нашому випадку — це держава) із зовнішньоекономічним середовищем.

Світова ринкова економіка не знає прикладів організацій, яких коли-небудь не торкнулися кризові ситуації тією чи іншою мірою [2, с. 9].

Економічний спад, що спостерігається на даний момент у більшості країн світу, як наслідок світової економічної кризи, у сукупності зі структурною диспропорціональністю світової економіки, виявленою в дисбалансі розвитку як окремих країн, так і сфер економіки, свідчить про необхідність більш активної участі держав та міжнародних організацій в оздоровленні економіки та попередженні надалі подібних кризових явищ на основі розробки й реалізації заходів антикризового регулювання економіки.

Сучасна світова економічна криза не може бути подоланою шляхом використання традиційних підходів, які базуються на теоріях, більшою мірою спрямованих на згладжування коливань економічного циклу й досягнення економічного росту в стані ринкової рівноваги пропозиції та попиту. Отже,

просто механічне перенесення економічної моделі з минулих періодів неможливе, оскільки економіка сучасності багато в чому відрізняється від економіки кінця минулого століття, а тим більше від економіки 30-х років ХХ ст. (антикризові заходи цього періоду часто ставлять за приклад).

Сучасна економіка в першу чергу набагато більш глобалізована, знаходиться вже не на індустріальному, а на пост-індустріальному рівні розвитку, значно більше орієнтована на сферу послуг ніж на виробництво, а в розвинених країнах — на побудову інформаційного суспільства.

Тому необхідне формування теоретично обґрунтованих вимог до антикризового регулювання економіки в умовах світових економічних криз з огляду на основні властивості економічної системи, з урахуванням яких на практиці стане можливим створення науково обґрунтованих антикризових програм дій в області структурної, інвестиційної й інноваційної політики.

Непередбачуваний розвиток політичних та економічних подій в державі обумовлює актуальність пошуку органами державного управління шляхів підвищення ефективності своєї діяльності та подальшого розвитку. В цьому сенсі заслуговує пильної уваги питання невідкладного вироблення антикризового механізму державного регулювання розвитку, спрямованого на забезпечення глибоких якісних зрушень у системі фінансово-економічних відносин в даному секторі економіки.

Сьогодні основні ділянки будівельної діяльності зайняті вирішенням локальних завдань, діють відокремлено, у відриві від загальногалузевих інтересів, що знижує потенціал будівельного комплексу. Роль держави в будівельній діяльності відійшла на другий план.

Проте держава, використовуючи різні економічні важелі й заходи, має впливати на формування сприятливого інвестиційного клімату в галузях і на підприємствах, сприяти підвищенню інвестиційного потенціалу підприємств.

На нашу думку, формування на державному рівні сприятливого інвестиційного клімату передбачає реалізацію державою таких заходів:

- децентралізація інвестиційного процесу на основі розвитку різноманітних форм власності й підвищення ролі власних джерел фінансування підприємствами інвестиційних проєктів;

- поліпшення макроекономічної кон'юнктури в результаті зниження інфляції і, як наслідок, зниження процентної ставки довгострокового кредиту для інвестиційних цілей;

- вагоме посилення податкового тягаря на діяльність інвесторів, що фінансують ефективні проєкти, і створення для них сприятливого режиму амортизаційного списання й переоцінки капіталу;

- орієнтація підприємств на використання амортизаційних відрахувань за призначенням, держава має право контролювати нарахування амортизації як неоподатковуваної частини валового доходу;

- забезпечення демонополізації вітчизняної економіки в новому розумінні цього явища;

- необхідність усунення штучних переваг банківського капіталу над промисловим. Кредитна і процентна політика не повинні підтримувати монополічно вищу норму прибутку в сфері банківських, валютних і спекулятивних операцій порівняно із середньою нормою прибутку, що існує в економіці;

- створення сприятливих умов для залучення заощаджень населення і коштів інших суб'єктів ринку як джерел фінансування;

- створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій у реальний сектор економіки;

- розвиток інвестиційної співпраці з країнами близького зарубіжжя з урахуванням спеціалізації, кооперації і виробництва тих видів продукції, які необхідні цим країнам;

- розробка механізмів страхового захисту інтересів вітчизняних та іноземних інвесторів.

Отже, для вирішення проблем, викликаних економічною кризою, необхідним є формування антикризового механізму стимулювання регіонального інвестиційно-будівельного комплексу.

Важливе місце в інвестиційній антикризовій політиці держави займають створення та вдосконалення законодавчої й нормативної бази інвестиційної діяльності в Україні. Основними принципами діяльності держави в цій галузі є: стабільність законодавства про фінансове, валютне, податкове, тарифне і нетарифне регулювання інвестицій; завчасне

інформування підприємців про зміни правових норм, що намічаються; відпрацювання процедур і механізмів, що захищають інвесторів від неправомірних дій органів управління.

Законодавчі й нормативні акти, що розробляються та приймаються, повинні розглядатися як інструменти створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату за зазначеними вище напрямками.

Держава може активно впливати не тільки на стан зовнішнього щодо підприємства середовища (фондовий ринок, ринок позикового капіталу і поведінка зовнішніх інвесторів), а й на внутрішнє середовище підприємства. Про це свідчить ряд законодавчих актів з питань підвищення значущості амортизаційної політики на виробництві, податкової політики, фінансування оновлення і реконструкції виробництва, зокрема, фінансового лізингу, приватизації, грошово-кредитної політики, що впливають на інвестиційну активність підприємств, корпоративну культуру їх персоналу, ринкову стратегію господарюючих суб'єктів.

Разом з виробленням загальних для всіх підприємств умов формування і реалізації їх інвестиційного потенціалу держава повинна здійснювати селективну політику в інвестиційній сфері й адресне фінансування підприємств [3], які реалізують свої стратегії зростання і розвитку в суспільно значущих секторах економіки та сегментах ринку і які забезпечують при цьому необхідний соціально-економічний ефект.

ВИСНОВКИ

На регіональному рівні в умовах світової економічної кризи підтримка державою ініціативних інвестиційних проєктів має дуже важливе значення. Держава має сприяти становленню й розвитку самостійних суб'єктів ринкових відносин, їх ініціативи в реалізації власних виробничих планів і у важкі періоди часу надавати їм матеріальну і фінансову підтримку. Крім того, участь держави в таких проєктах стимулюватиме приватних інвесторів до активнішої діяльності в інвестиційній сфері. Держава служить прикладом для приватних інвесторів, і своїми діями доводить можливість і результативність інвестування коштів у галузі матеріального виробництва.

Рішення про обсяги і структуру розподілу коштів по ініціативних проєктах повинні ухвалюватися на підставі пріоритетів, вказаних в інвестиційних програмах, що затверджуються Урядом України.

У зв'язку із цим важливим чинником, що стимулює інвестиційний процес, є визначення в економіці пріоритетних сфер для ефективного вкладення коштів, що інвестуються. Тому державна структурна політика має чітко обґрунтовувати пріоритети промислового розвитку країни в цілому, галузей, регіонів та їх послідовну централізовану підтримку.

Інвестування державних коштів в ініціативні інвестиційні проєкти в рамках пріоритетних напрямів розвитку економіки дасть змогу об'єднати разом інтереси держави й незалежних суб'єктів ринку, перш за все, приватних підприємств.

В умовах економічної кризи в країні необхідними критеріями ініціативних проєктів, які потребують державної підтримки, повинні бути їх висока економічна ефективність і швидка окупність. Це спричинено дефіцитом у держави вільних фінансових коштів для інвестування і необхідністю швидкого повернення коштів, що вкладаються з метою їх повторного використання.

Література:

1. Кириченко О.А. Системну кризу треба долати системними методами / О.А. Кириченко // Урядовий кур'єр. — 2009. — № 83. — С. 9.
2. Дацій О.І. Стратегічне управління: навчальний посібник / М.Х. Корецький, А.О. Дегтяр, О.І. Дацій. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 240 с.
3. Єрмошенко М.М. Аналіз і оцінка інвестиційних проєктів: навч. посібник / М.М. Єрмошенко, І.О. Плужніков — К.: НАУ, 2006. — 156 с.

References:

1. Kyrychenko, O.A. (2009), "Systemic crisis to be overcome systemic methods", Uriadovyj kur'ier, vol. 83, pp. 9.
2. Datsij, O.I. (2007), Stratehichne upravlinnia [Strategic Management], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
3. Yermoshenko, M.M. (2006), Analiz i otsinka investytsijnykh proektiv [Analysis and evaluation of investment projects], NAU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2014 р.